

Kamencinds pret Šveici (*Camenzind v Switzerland*)

1997. gada 16. decembris

Eiropas Cilvēktiesību konvencijas

13. pants

Tiesības uz efektīvu aizsardzības nodrošinājumu

Ikvienam, kura tiesības un brīvības, kas noteiktas šajā konvencijā, tiek pārkāptas, ir jānodrošina to efektīva aizsardzība valsts institūcijās, neskatoties uz to, ka pārkāpumu ir izdarījušas personas, pildot dienesta pienākumus.

Sakarā ar aizdomām par nelicenzēta bezvada telefona lietošanu, personas mājā tika veikta kratīšana, kuras mērķis bija konfiscēt šo telefonu. Lai gan kratīšana tika veikta saskaņā ar nacionālo likumu un nepārkāpjot Eiropas Cilvēktiesību konvencijas (turpmāk - Konvencija) 8.pantu, prasītājam netika nodrošināta iespēja pēc būtības pārsūdzēt valsts institūcijās kratīšanas likumību, līdz ar to tika pārkāpts Konvencijas 13.pants. Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka nepieciešams nodrošināt efektīvu tiesību aizsardzību nacionālajās institūcijās attiecībā uz jautājumiem, kas Konvencijas izpratnē ir strīdīgi. Šajā gadījumā kratīšanu varēja uzskatīt par strīdīgu jautājumu Konvencijas izpratnē pat neskatoties uz to, ka Konvencijas 8.panta aizsargāto tiesību aizskārums bija uzskatāms par attaisnojamu.

Prasītājs šajā lietā ir Šveices pilsētā Frīburgā (*Friebourg*) dzīvojošais jurists Kamencinds (*Camenzind*). 1991.gada 5.decembrī Šveices Pasta un telekomunikāciju pārvaldes (turpmāk - PTP) galvenā biroja radiokomunikāciju pārraudzības nodaļa konstatēja civilai un militārai aviācijai paredzētajā frekvencē privātu telefonsarunu, kas tika veikta no nelicenzēta telefona. Saruna tika ierakstīta un tika noskaidrots, ka tā veikta no Kamencindam piešķirtās telefona līnijas. Par šo faktu tika informētas attiecīgās PTP struktūrvienības. Prasītājs tika turēts aizdomās par 1922.gada Federālā likuma, kas regulē telegrāfa un telefona sakarus, 42.panta pārkāpumu. Šis pants paredz atbildību par jebkāda veida raidītāju vai uztvērēju vai citu ierīču, kas paredzētas signālu, attēlu vai skaņas pārraidīšanai un kuru izmantošanai nepieciešamas licences, lietošanu bez licences vai atļaujas vai arī pretēji licencē vai atļaujā norādītajiem noteikumiem. 1991.gada 11.decembrī PTP Bernes (Bern) kantona telekomunikāciju pārvalde saskaņā ar 1974.gada Federālo administratīvo un kriminālo tiesību likumu (*Federal Administrative Criminal Law Act*, turpmāk - AKTL) uzsāka izmeklēšanu prasītāja lietā. 1991.gada 13.decembrī PTP Bernes (*Bern*) nodaļas direktors izdeva prasītāja mājas kratīšanas orderi saskaņā ar AKTL 48. un turpmākajiem pantiem (šajos pantos noteikta kārtība, kādā izmeklēšanas iestādes un, likumā paredzētajos gadījumos, muita un PTP var veikt kratīšanu dzīvojamajās un citās telpās). Orderī bija tieši norādīts, ka kratīšanas mērķis ir atrast un konfiscēt nelicenzēto bezvada telefonu.

Kad 1992.gada 21.janvārī plkst. 9:50 divas PTP amatpersonas ieradās prasītāja mājā, viņš atzinās, ka iepriekš izmēģinājis bezvada telefonu, taču apgalvoja, ka šis telefons vairs neatrodas viņa valdījumā. Pēc tam, kad viņam tika uzrādīts kratīšanas orderis, viņš atļāva PTP amatpersonām ienākt viņa dzīvokļa priekšelpā (pats Kamencinds izmantoja tikai vienu šī dzīvokļa istabu, savukārt pārējās piecas bija izīrētas). Iepazinies ar kratīšanas juridisko raksturu un lietas materiāliem, prasītājs sazvanījās ar juristu un PTP Bernes biroja vadītāju. Pēc Kamencinda lūguma kratīšanu veica viena PTP amatpersona, un tā notika viņa klātbūtnē. Pārmeklētas tika visas divstāvu dzīvokļa istabas, kā arī bēniņi. Kratīšanas laikā tika vienīgi noskaidrots, vai visi telpās esošie telefoni un televīzijas uztvērēji atbilst PTP prasībām. Amatpersona, kas veica kratīšanu, nekam nepieskārs, neatvēra nevienu skapi un nepārbaudīja nekādus dokumentus. Nevienš meklētā tipa telefons atrasts netika, un 11:55 tika sastādīts kratīšanas protokols, kuru parakstīja gan prasītājs, gan amatpersona, kas veica kratīšanu. Protokolā, cita starpā, tika norādīts, ka par kratīšanu var iesniegt sūdzību saskaņā ar AKTL 26. līdz 28.pantu. Prasītājs šo iespēju izmantoja un 1992.gada 24.janvārī griezās Federālās tiesas Apsūdzību nodaļā ar pieteikumu atzīt kratīšanu par nepamatotu. PTP pārstāvji savukārt apgalvoja, ka šo pieteikumu nav nepieciešams izskatīt. Prasītājs norādīja, ka viņa sūdzība nav vērsta pret konfiskāciju (tā kā meklētais telefons netika atrasts, konfiskācija netika veikta), bet gan pret kratīšanu un telefonsarunu pārtveršanu. Federālā tiesa, balstīdamās uz iepriekšējiem precedentiem, norādīja, ka sūdzību par kratīšanas likumību nav nepieciešams izskatīt tādēļ, ka šīs kratīšanas rezultātā netiek aizskartas nekādas prasītāja pašreizējās intereses, kurām būtu nepieciešama tiesas aizsardzība, jo piespiedu līdzekļi, kas bija vērsti pret prasītāju, viņu vairs neietekmē. Vienā no lietām Federālā tiesa, cita starpā, bija norādījusi: "Vienīgi personām, kuras apstrīdētais lēmums vēl aizvien ietekmē un kurām līdz ar to ir interese, lai šis lēmums tiktu grozīts, ir tiesības griezties tiesā ar sūdzību." Federālā tiesa izskatīja lietu pēc būtības attiecībā uz telefonsarunu pārtveršanas likumību, jo, lai veiktu kratīšanu, vispirms ir nepieciešams, lai persona, kas lieto nelicenzētu telefonu, tiktu apzināta ar likumīgiem līdzekļiem, taču 1992.gada 27.martā prasītāja pieteikums arī šajā daļā tika noraidīts.

1995.gada 14.augustā un 26.septembrī Federālais sakaru birojs piemēroja prasītājam sodu 150 Šveices franku apmērā par Federālā likuma, kas regulē telegrāfa un telefona sakarus, 42.panta pārkāpumu, kā arī pieprasīja viņam samaksāt tiesas izmaksas un izdevumus. 1995.gada 11.oktobrī Kamencinds uzsāka procesu Zānes (Saane) rajona tiesā ar mērķi pārskatīt šo lēmumu, un lieta 1995.gada 18.decembrī tika izbeigta sakarā ar to, ka apsūdzības uzturēšanai par minētās kategorijas kriminālpārkāpumiem bija iestājies noilgums.

1992.gada 31.decembrī Kamencinds griezās Eiropas Cilvēktiesību komisijā (turpmāk - Komisija), apgalvodams, ka, veicot kratīšanu viņa mājā, ir aizskartas viņa tiesības, ko aizsargā Konvencija 8.pants, un ka viņam nav nodrošinātas tiesības uz taisnīgu tiesu Konvencijas 6.panta izpratnē, ne arī tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzības nodrošinājumu, ko paredz Konvencijas 13.pants. Komisija 1995.gada 27.februārī un 27.novembrī atzina pieteikumu par pieņemamu izskatīšanai vienīgi attiecībā uz Konvencijas 8. un 13.pantu. Savā 1996.gada

3.septembra ziņojumā Komisija pauda vienprātīgu viedokli, ka nav noticis 8.panta pārkāpums, savukārt ir noticis 13.panta pārkāpums.

Šveices valdība nosūtīja Eiropas Cilvēktiesību tiesai (turpmāk - Tiesa) iesniegumu, kurā aicināja Tiesu līdzīgi Komisijai secināt, ka nav noticis Konvencijas 8.panta pārkāpums, un noskaidrot, vai attiecībā uz kratīšanu prasītājam bijis efektīvs aizsardzības nodrošinājums Konvencijas 13.panta izpratnē. Savukārt prasītājs lūdza Tiesu konstatēt, ka noticis gan Konvencijas 8.panta, gan 13.panta pārkāpums.

Izskatot jautājumu par Konvencijas 8.panta pārkāpumu, Tiesai bija jānoskaidro atbildes uz sekojošiem jautājumiem - vai tika aizskartas prasītāja tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi (konkrētāk - tiesības uz dzīvokļa neaizskaramību) un vai šo tiesību aizskārums bija attaisnojams. Ne Komisijai, ne Tiesai neradās šaubas, ka noticis 8.pantā paredzēto tiesību aizskārums. Prasītājs Tiesā apgalvoja, ka tiesības uz dzīvokļa neaizskaramību pārkāptas ne tikai pret viņu, bet arī pret viņa ģimeni, taču Tiesa neuzskatīja par nepieciešamu par šo jautājumu diskutēt, jo tas nevarot ietekmēt konkrētās lietas iznākumu. Izvērtējot, vai tiesību aizskārums bija attaisnojams, Tiesai bija jānoskaidro, vai tas atbilst 8.panta 2.daļas prasībām, t.i., vai šis ierobežojums ir paredzēts likumā, vai tam ir legītimas mērķis un vai tas ir nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā.

Neskatoties uz prasītāja iebildumiem, gan Komisija, gan Tiesa uzskatīja, ka ierobežojums viņa tiesībām uz dzīvokļa neaizskaramību bija paredzēts likumā. Pirmkārt, Tiesa norādīja, ka saskaņā ar 1922.gada Federālā likuma, kas regulē telegrāfa un telefona sakarus, 42.pantu prasītāja darbības kvalificējas kā noziedzīgs nodarījums. Otrkārt, AKTL 48.pants paredz, ka, lai atklātu noziedzīga nodarījuma pierādījumus, var tikt veikta kratīšana dzīvojamajās un citās telpās.

Tāpat AKTL satur arī aizsardzības līdzekļus pret patvaļīgiem dzīvokļa neaizskaramības pārkāpumiem no valsts iestāžu puses. Tā kā prasītājs tika turēts aizdomās par Federālā likuma, kas regulē telegrāfa un telefona sakarus, 42.panta pārkāpumu, lietojot nelicenzētu bezvada telefonu, prasītāja mājā veiktā kratīšana, kuras mērķis bija konfiscēt šo telefonu, pēc Tiesas ieskata atbilda vienam no Konvencijas 8.pantā noteiktajiem šī panta aizsargāto tiesību aprobežojumu legītimajiem mērķiem - tā tika veikta, lai nepieļautu nekārtības un noziegumus. Prasītājs apstrīdēja pret viņu vērsto piespiedu līdzekļu nepieciešamību demokrātiskā sabiedrībā, taču arī šajā jautājumā ne Komisija, ne Tiesa nepiekrita viņa viedoklim. Tiesa norādīja, ka šajā gadījumā kratīšanas mērķis bija konfiscēt nelicenzēto bezvada telefonu, par kura lietošanu prasītājs tika turēts aizdomās. Neapšaubāmi, pārvaldes iestādēm jau bija daži pierādījumi prasītāja veiktajam noziedzīgajam nodarījumam, un arī viņš pats bija atzinies nelicenzēta telefona lietošanā, tomēr Tiesa piekrita valdības pārstāvju paustajam viedoklim, ka kompetentas valsts iestādes, lai nodrošinātu pierādījumus nozieguma izdarīšanai, bija tiesīgas konfiscēt nozieguma priekšmetu (corpus delicti) un šajā nolūkā veikt kratīšanu. Ņemot vērā iepriekšminēto, kā arī kratīšanas ierobežotos apmērus, Tiesa secināja, ka šajā gadījumā prasītāja tiesību uz dzīvokļa neaizskaramību aizskārums ir proporcionāls tā legītimajam mērķim un līdz ar to nav noticis Konvencijas 8.panta pārkāpums.

Tālāk Tiesa izskatīja jautājumu par Konvencijas 13.panta pārkāpumu pret prasītāju. Šajā sakarā valdības pārstāvji izteica iebildumu, ka tādu sūdzību, kādu Tiesa izskata, prasītājs savā pieteikumā tieši nebija cēlis un ka pārbaude šajā jautājumā tika veikta pēc Komisijas privātās iniciatīvas. Tiesa uzsvēra, ka saskaņā ar Konvenciju izveidotās iestādes ir tiesīgas kopumā visas Konvencijas noteikto prasību gaismā caurskatīt apstākļus, par kuriem prasītājs ir iesniedzis sūdzību. Veicot savus uzdevumus, ar Konvenciju izveidotās iestādes var lietot faktus, kas noskaidroti, pamatojoties uz šīm iestādēm iesniegtajiem pierādījumiem, brīvi piemērot citādu juridisko raksturojumu nekā prasītāja norādītais, vai, ja nepieciešams, aplūkot šos faktus citādā veidā (sk. 1982.gada 10.decembra spriedumu lietā *Foti and Others v. Italy*). Šajā gadījumā nebija šaubu, ka Kamencinds savā pieteikumā, apgalvodams, ka noticis Konvencijas 13.panta pārkāpums, atsaucās uz Federālās tiesas Apsūdzību nodaļas 1992.gada 27.marta spriedumu un tajā norādīto pamatojumu. Bez tam Komisija šo sūdzību, uzklauzījusi tās sakarā sniegtos pušu ziņojumus, izskatīja tieši tādā formā, kādā tā nodota Tiesai. Līdz ar to Tiesa secināja, ka lietas izskatīšana, atbilstoši tās pašreizējiem materiāliem, ietilpst tās jurisdikcijā, un noraidīja valdības pārstāvju celtos iebildumus.

Prasītājs savā ziņojumā, kuru Komisija pieņēma, norādīja, ka viņa sūdzībai par Konvencijas 8.panta pārkāpumu nav bijis efektīva aizsardzības nodrošinājuma, jo Federālā tiesa atteikusies pēc būtības izvērtēt viņa mājā izdarītās kratīšanas likumību un pamatotību. Prasītājs norādīja, ka sūdzības iesniegšana saskaņā ar AKTL 99.pantu, kurš paredz tiesības prasīt no valsts iestādēm kompensāciju par aizturēšanu pirmstiesas izmeklēšanas laikā un citiem zaudējumiem, ja tiek konstatēts, ka nav pamata attiecīgo personu saukt pie atbildības, vai arī sūdzība par krimināllietas uzsākšanu pret PTP amatpersonām šajā gadījumā nebūtu adekvāta.

Valdības pārstāvji norādīja, ka, tā kā nav konstatēts Konvencijas 8.panta pārkāpums, prasītājam vispār nav bijis pamata kaut ko saskaņā ar Konvenciju apstrīdēt un līdz ar to vispār nav radies jautājums par 13.panta piemērošanu. Attiecībā uz lietas būtību valdības pārstāvji nenoliedza, ka Federālā tiesa nav lēmusi par kratīšanas likumību. Tādējādi Federālā tiesa bija ievērojusi savu iepriekšējo praksi, kas nosaka, ka vienīgi personām, kuras apstrīdētais lēmums vēl aizvien ietekmē un kurām līdz ar to ir interese, lai šis lēmums tiktu grozīts, ir tiesības griezties tiesā ar sūdzību. Tomēr valdības pārstāvji uzskatīja, ka 13.panta pārkāpums būtu noticis vienīgi tad, ja prasītājam nebūtu citu iespēju saņemt valsts institūciju lēmumu sakarā ar sūdzību par Konvencijas 8.panta pārkāpumu. Valdības pārstāvji uzskatīja, ka šādas iespējas prasītājam bija, iesniedzot sūdzību saskaņā ar AKTL 99.pantu vai iesniedzot sūdzību par krimināllietas uzsākšanu pret PTP amatpersonām, jo šādā gadījumā iestādei, kas lietu izskatītu, būtu neizbēgami jālemj arī par kratīšanas likumību.

Tiesa, interpretējot Konvencijas 13.pantu, ir konsekventi norādījusi, ka tas pieprasa nodrošināt efektīvu tiesību aizsardzību nacionālajās institūcijās attiecībā uz jautājumiem, kas Konvencijas izpratnē ir strīdīgi (sk., piemēram, 1991.gada 30.oktobra spriedumu lietā *Vilvarajah and Others v. The United Kingdom*). Šajā gadījumā jautājums par Konvencijas 8.panta pārkāpumu neapšaubāmi bija

strīdīgs, jo Tiesa bija konstatējusi, ka kratīšanas rezultātā tika aizskartas ar 8.pantu aizsargātās tiesības (šis aizskārums gan saskaņā ar Konvenciju bija attaisnojams). Šveices likumdošana paredz iespēju apstrīdēt piespiedu līdzekļu, tai skaitā kratīšanas, piemērošanas likumību Federālās tiesas Apsūdzību nodaļā, tomēr iepriekš aplūkotā Federālās tiesas prakse šo iespēju izmantošanu ir stipri sašaurinājusi - sūdzību var iesniegt vienīgi personas, kuras piespiedu līdzeklis vēl aizvien ietekmē. Attiecībā uz pārējiem valdības pārstāvju piedāvātajiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, kurus prasītājs būtu varējis izmantot, netika norādīti piemēri, kā šie līdzekļi tiktu izmantoti lietās, kas būtu līdzīgas aplūkojamai (kā piemēri tika norādītas lietas, kurās pieprasīta kompensācija sakarā ar nepamatotu aizturēšanu). Tādēļ Tiesa uzskatīja, ka šie tiesību aizsardzības līdzekļi nav uzskatāmi par efektīviem. Vairāki tiesneši šajā sakarā gan publicēja pretēju viedokli, uzskatīdami, ka AKTL 99.pants (sk. iepriekš) var nodrošināt prasītājam efektīvu aizsardzību valsts institūcijās arī aplūkojamajā kratīšanas gadījumā. Tomēr balsojumā arī šie tiesneši pievienojās Tiesas vairākumam, nevēlēdamies nostāties pret ilglaicīgi izstrādāto Tiesas praksi.

Līdz ar to, ņemot vērā visus lietas apstākļus, Tiesa konstatēja, ka prasītājam nav nodrošināta tiesību efektīva aizsardzība valsts institūcijās attiecībā uz viņa sūdzību par Konvencijas 8.panta pārkāpumu, tādēļ ir noticis Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 13.panta pārkāpums saistībā ar 8.pantu.

Pamatojoties uz Konvencijas 50.pantu, prasītājs vēlējās saņemt simbolisku nemantisko zaudējumu kompensāciju 100 Šveices franku apmērā. Tiesa puda viedokli, ka pats spriedums pēc būtības rada pietiekamu prasītāja nemantisko zaudējumu kompensāciju. Bez tam prasītājs vēlējās saņemt atlīdzību par izmaksām un izdevumiem, kas radušies, aizstāvēt savas intereses Šveices Federālajā tiesā un Strasbūras institūcijās. Tiesa, veicot novērtējumu uz taisnīguma pamata, piešķīra Kamencindam kompensāciju par izmaksām un izdevumiem 8 000 Šveices franku apmērā, nosakot, ka no šīs summas atskaitāmi 9 184 Francijas franki, kurus par juridisko palīdzību prasītājam bija samaksājuši Eiropas Padome.

Izskatot lietu, Tiesa balstījās uz sekojošu praksi: *Foti and Others v. Italy*, 10.12.1982.; *Olsson v. Sweden (Nr.1)*, 24.03.1988.; *Powell and Rayner v. The United Kingdom*, 21.02.1990.; *Kruslin v. France*, 24.04.1990.; *Vilvarjah and Others v. The United Kingdom*, 30.10.1991.; *Cremieux v. France*, 25.02.1993.; *Miaihille v. France (Nr.1)*, 25.02.1993.; *Vereinigung Demokratischer Soldaten Osterreichs and Gubi v. Austria*, 19.12.1994.; *Valasamis v. Greece*, 18.12.1996.; *Z v. Finland*, 25.02.1997.